SBORNÍK ČESKOSLOVENSKÉ GEOGRAFICKÉ SPOLEČNOSTI
Ročník 1987 • Číslo 4 • Svazek 92

ARNOŠT WAHLA

GEOGRAFIE VZDĚLÁNÍ U NÁS A V ZAHRANIČÍ

A. Wahla: *The Geography of Education in Czechoslovakia and Abroad.* — Sborník ČSGS 92, 4, p. 282—289 (1987). — The author presents a survey of the development of the Geography of Education, which has been developing in different countries of the world since the World War II. The subject of the research are geographical problems, location patterns of schools and the level of public education. The paper indicates the initial stages of research in individual countries. Czechoslovak geographers have been studying the location pattern of educational institutes and schools, and the level of the education of the population. The results of their studies are mainly represented in cartographic form.

Úvod

Procesy diferenciace a integrace, které obecně probíhají ve vědě mají své specifické projevy i v geografii. To se projevuje např. ve vzniku rozvětveného souboru geografických disciplín a ve změnách struktury geografických věd. Proces diferenciace se v geografii odráží vznikem nových dílčích geografických disciplín. Připomeňme si pouze některé nové a nově se rozvíjející geografické vědy ze sociekonomické geografie, konkrétně z geografie terciární sféry (geografie nevýrobní sféry, geografie nemateriální sféry, geografie služeb): geografie cestovního ruchu, geografie obchodu, medicínská geografie, geografie tržních středisek a maloobchodní sítě, geografie státních financí, geografie marketingu, geografie vědy, geografie kultury, geografie vzdělání. Věnujeme pozornost vývoji poslední z nich.

Práce z geografie vzdělání jsou rozesety ve velmi mnoha geografických i negeografických časopisech a sbornících. Pokus o sepsání nejvýznamnějších pramenů provedl P. Meusburger (34). Tento soupis obsahuje téměř 800 položek. Geografie socialistických zemí je zachycena pouze okrajově v PLR a SFRJ. Dokladem rozvoje geografie vzdělání je i ta skutečnost, že Geografická společnost Rakouska zařadila od roku 1976 heslo geografie vzdělání do geografické bibliografie.

Geografie vzdělání v ČSSR a vybraných socialistických zemích

ČSSR

Současná etapa rozvoje geografie vzdělání v ČSSR navazuje na obecné tendence rozvoje geografie (geografie terciární sféry) na poměrně

rozsáhlé kartografické práce o školství a vzdělanostní úrovni obyvatelstva. V československé literatuře jsou zaznamenány práce, které se věnují: geografickým parametrům školství a vzdělávacích zařízení (místopis, rozmístění); vzdělanostní úrovni obyvatelstva; vlastnímu rozvoji geografie vzdělání v ČSSR.

Již v průběhu první světové války publikoval F. Mařatka (31) místopis školních obcí v Království českém. Po druhé světové válce byla publikována řada prací českých a slovenských geografů a kartografů. Velká práce byla vykonána při tvorbě map pro atlasy: pro Atlas ČSSR (1965) zpracovali mapy o školství J. Kolář, A. Götz, M. Vodrážka, G. Kruglová, pro Atlas SSR (1980) zpracoval podobné mapy J. Verešík a pro Atlas obyvatelstva ČSSR (1987) J. Maryáš.

Autor definoval geografii vzdělání poprvé v roce 1981 a uvedl tím tento pojem do československé geografické literatury (62). O dva roky později vyšla jeho práce (63), v níž se zabýval terminologickými otázkami, hraničními vědami, geografickým výzkumem, datovými soubory, kartografickým zobrazováním, hlavními faktory, které působí v oblasti vzdělávání obyvatelstva (ideově politické, demografické, sociálně ekonomické, urbanizační, geografické a jiné).

Na 8 tématech (předškolní výchova, školní docházka, gramotnost, pedagogové, děti a mládež, národní školské systémy, pedagogická kapacita zemí, financování školství) rozebral možnosti geografického hodnocení (syntézy) na úrovni globální a regionální (národní).

SSSR

S pojmem geografie vzdělávání (geografija obrazovanija) se setkáváme v roce 1967 u J. S. Biliče (3). Geografii vzdělání chápe jako disciplínu, která ukazuje úroveň vzdělání obyvatelstva (s. 234). N. N. Sokolovskij (58) geograficky analyzoval vesnická školní zařízení. V roce 1974 definoval V. V. Pokšiševskij (47) sedm faktorů ovlivňujících prostorovou organizaci školství v rámci sféry služeb (1. demografické zvláštnosti, 2. etnické zvláštnosti, 3. typ sídla, 4. lidnatost, 5. fukční typ města, 6. komunikační dostupnost, 7. zvláštnosti přírodní sféry). Teritoriální analýze sféry vzdělávání ve městech a aglomeracích se věnoval P. M. Poljan (48).

Ve sborníku prací Sociální geografie SSSR je otištěna stať B. V. Bělousova (2) o geografii přípravy kádrů. Přímo v nadpisu je proklamováno, že tato geografická disciplína je součástí ekonomické a sociální geografie. Vychází z teze, že prioritami v rozmísťování výrobních kapacit jsou nejen pracovní síly, ale i jejich kvalifikace. SSSR zabezpečuje v posledních letech kvalifikaci pro 4,5 mil. osob (na více než 900 vysokých školách, na 11 600 středních školách).

Geografie přípravy kádrů zkoumá síť zařízení poskytujících kvalifikaci, zkoumá vliv regionálních zvláštností přípravy kádrů na rozmístění výrobních sil, teritoriální organizaci zařízení (odvětvových a regionálních) přípravy kádrů. Geografie přípravy kádrů je svázána s geografií obyvatelstva, demografií, geografií odvětví národního hospodářství, s geografií ekonomických rajónů, s ekonomikou vzdělání, politickou ekonomií, sociologií a dalšími vědami. Hlavní cíl této vědní disciplíny formuloval takto: rozpracovat nejracionálnější způsoby prostorové organizace sítě zařízení přípravy kádrů v souladu s požadavky vědeckotech-

nického rozvoje a rozmístění výrobních sil, územně odvětvových potřeb kvalifikovaných pracovních sil, regionálními zdroji mládeže a s jejich prostorovou distribucí.

Polská lidová republika

Široká pozornost byla a je v PLR věnována otázkám sítě škol. Tuto pozornost podnítil již první atlas školství M. Falského (13) z roku 1929. Po druhé světové válce se počet badatelů trvale zvyšuje. První geografickou práci o školství publikoval v roce 1950 A. Wróbel (67). V roce 1961 se objevily již tři práce. K. Dziewoński a E. Iwanická (11) sledovali místo bydliště studentů polských vysokých škol. Kartograficky zpracovali údaje o počtu studujících vysokých škol ve věku 17—23 let na 100 obyvatel v jednotlivých vojvodstvích. Mapy center vysokých škol zobrazují jejich gravitační území. Ve stejném roce byly vytištěny ještě práce M. Charkiewicze (22) a M. Ješmana (24), který se zabýval dojížďkou do škol. Údaje získal na základě ankety. Rozlišoval velikost a podíl dojížďky z měst a venkova. Kartograficky zobrazil trasy dojížďky do škol. Zhotovena je i mapa izochron dojížďky (s časovým rozpětím méně než 1 hodina až více než 4 hodiny v jednom směru). Je třeba připomenout, že dojížďkou do škol do Krakova se zabývala již v roce 1932 M. S. Książkowna (28).

Na počátku 60. let se začaly zpracovávat otázky geografie školství na katedře ekonomické geografie Wroclavské univerzity. V polské geografii se záhy vykrystalizovaly dvě základní výzkumné linie: první se týkala sítě škol, druhá kvalifikace kádrů (K. Dziewoński — E. Nowosielska, 12). V roce 1966 byla uspořádána konference o některých problémech rozmístění vysokých škol v PLR. Rozmístění základních škol je věnována rovněž potřebná pozornost. K nejvýraznějším odborníkům v této oblasti patří W. Ozga (41, 42). Rozlišuje následující kritéria pro rozmístění škol: demografická, geografická, ekonomická, administrativní, urbanistická, materiální. Zabývá se zásadami tvorby sítě škol a jejím rozvojem. První geografická práce v PLR, která se zabývá odvětvovou kvalifikací (v zemědělství) zpracovala A. Krzymowská—Kostrowická (27). Uvádí, že kvalifikace kádrů národního hospodářství se stala předmětem studia plánovacích orgánů v roce 1963. Uvedená práce charakterizuje strukturu i rozmístění kvalifikovaných kádrů v PLR v jednotlivých okresech a vojvodstvích. Několik map je věnováno typologii regionů podle výše dosažené kvalifikace. Rozmísťováním kvalifikovaných kádrů se zabývali K. Dzienio. — M Gołacká (10). Uvádějí nasycenost kvalifikovanými kádry v PLR na 1 000 obyvatel celkem i pro jednotlivá vojvodství a srovnávají situaci se socialistickými zeměmi Evropy. Novým prvkem z prostorového hlediska je posuzování kvalifikace v makroregionech PLR.

Nejvýznamnějším představitelem 70. let se v geografii vzdělávání v PLR stal J. Rajman (49—53). Tento autor kvalifikaci kádrů pokládá za míru (ukazatel) sociálně ekonomického postupu regionu.

V 80. letech se prostorová problematika školství a kvalifikovaných kádrů řeší v Geografickém ústavu PAN mezirezortním týmem prostorové organizace území. Z dosud vydaných 51 svazků (do roku 1985) uveďme sv. 33 a 42, v němž jsou prostorové charakteristiky školství svázány

s prostorovými podmínkami života (M. Ciechocińská, 7) a s typologií polských měst (A. Muziol, 39).

Geografický ústav PAN vydává Bibliografii polské geografie od roku 1936. V roce 1960 byla zavedena kategorie geografie služeb, v níž jsou ročně zaznamenávány 2—3 práce o problematice sítě škol.

NDR

V NDR byla vykonána rozsáhlá práce z geografie vzdělání pro řídící státní orgány tím, že byly kartograficky zpracovány sítě škol NDR. To umožnilo prostorové vyhodnocování vlastností těchto sítí. Rozhodující podíl na jejich zkoumání a zobrazování v NDR a v jednotlivých krajích NDR má G. Tanner (Atlas DDR 1976).

Geografie vzdělání v pojetí západních geografů

Německy mluvící země Evropy

V německy mluvících zemích Evropy podnítil zájem o geografický výzkum vzdělání obyvatelstva R. Geipel (15). Byl prvým geografem, který se zabýval teoretickými otázkami geografie vzdělávání včetně jejího místa v systému věd. Jeho výzkumné zaměření bylo poměrně široké (školské sítě, regionální diferenciace v účasti na vzdělávacím procesu, regionální plánování školství, lokalizace nové vysoké školy, univerzitní město). Zájem o tyto otázky rostl a rozšiřoval se o nová témata: sídla vysokých škol a jejich zájmové území, univerzita (Bochum) z geografického pohledu, nové univerzity (Bochum, Dortmund), univerzita a město — sociálně geografické srovnání sídel, v nichž jsou staré a nové univerzity, regionální diferenciace nadání dětí v NSR, vzdělanostní šance apod.

C. Geissler (16) se ve svých geografických výzkumech výrazně orientoval na vysoké školy (města s vysokými školami, síť vysokých škol, plánování vysokých škol, lokalizace vysokých škol). Mimo toto ústřední zaměření své práce se věnoval vzdělanostní úrovni obyvatelstva, problému dětí tzv. gastarbeiterů v německých školách a místu geografie vzdělávání v současné geografii. P. Gaffga (14) věnoval pozornost geografickým aspektům obsahu vzdělání na příkladu města Trevír (NSR) a jeho okolí. Používá termín „Geographie des Bildungsverhaltens" nebo „Geographie des Bildungswesens", zkráceně Bildungsgeographie. Analyzuje stav a vývoj počtu žáků v Trieru a okolí na základních a středních školách, posuzuje regionální zvláštnosti, zobrazuje kartograficky počty absolventů na středních školách.

Nejvýraznější osobností geografie vzdělání v Rakousku je P. Meusburger (34, 35), který od roku 1971 publikoval několik závažných prací, ve kterých se věnoval plánování rozvoje škol, školské statistice a územnímu plánování, vzdělanostní úrovni (Tyrolsko) a vlastní geografii vzdělání. V roce 1980 vydal svoji dosud nejrozsáhlejší práci, v níž se zabývá geografií vzdělání a kvalifikace. Podtitul této práce je označen: Regionální a sociální rozdíly vzdělanostní úrovně obyvatel Rakouska. Analyzuje regionální struktury vzdělání a kvalifikace v Rakousku a hle-

dá obecně platné teoretické a metodické přístupy pro geografii vzdělávání a kvalifikace. Analyzuje pracovní místa podle vzdělanostních požadavků a sociální mobilitu.

V roce 1980 publikovala E. Lichtenbergerová (29) ve Vídni studii o geografii na univerzitách v NSR a Británii, která hodnotí situaci v těchto zemích podle počtu institucí, učitelů a studentů.

Ve švýcarské geografii se objevily práce o síti škol a o organizaci škol v roce 1962. Nejrozsáhlejší a nejvýznamnější geografickou práci vydala E. Bühlerová—Conradová (5). Tato práce obsahuje teoreticko-metodickou část a výsledky geografických výzkumů (charakteristika hospodářské a demografické situace ve zkoumaném regionu, charakteristika vzdělávacích zařízení, faktory působící na vzdělávání obyvatelstva, vliv školských zařízení na regionálně vzdělávací dělbu práce a prostorovou mobilitu obyvatelstva). Na příkladu jednoho okresu ve Švýcarsku je analyzován a hodnocen vývoj vzdělanostní úrovně obyvatelstva za období 1960—1980 (R. F. Zweifel, 68).

Francie

Ve Francii byly zaznamenány práce geografů na dané téma od roku 1965. Práce jsou věnovány otázkám regionální diferenciace, procesu rozmísťování, vlivu sociálních faktorů, sociální mobilitě: Segré-Brun, H. — Tanguy, L. (55). Označení geografie školství (géographie de la scolarité) použil R. Nouvel (40). Poměrně značná pozornost byla věnována zkoumání geografických problémů vysokých škol.

Velká Británie

Zájem britských geografů a geografické zkoumání vzdělání obyvatelstva byl podnícen především srovnávacími pedagogy (V. Mallinson, 30, N. Hans, 20, a G. Bereday, 1.). V roce 1971 byla vydána práce W. T. S. Goulda (18), který se zabýval vzdělávacími příležitostmi v tropické Africe. R. H. Ryba (54) se věnoval teoretickým problémům geografie vzdělání. Ve spolupráci s G. H. Honesem (21) napsal stať „Proč ne geografie vzdělání?" (Why not Geography of Education?).

Jiné evropské země

Práce publikované v Itálii po roce 1960 jsou jednoznačně orientovány na různé aspekty vysokoškolského vzdělávání (zájmová území vysokých škol, geografické aspekty vysoké školy, univerzitní centra apod., např. P. Cappola, 6).

Z prací skandinávských geografů uveďme pouze prvou práci z roku 1953 E. Palssona (43). Výzkum je orientován na gymnázia a vysoké školy.

Spojené státy americké

Na chicagské univerzitě se geografickým výzkumům v oblasti vzdělávání obyvatelstva začala věnovat na konci 40. let katedra geografie.

Pod vedením E. Parkerové a Ch. Colby vznikly 4 disertace, jejich společným jmenovatelem byl tzv. „educational land use" (A. K. Philbrick — 46).

Výsledky výzkumu byly uveřejňovány ve spisech této katedry. Orientace výzkumu na problematiku vzdělávání obyvatelstva měla dlouhodobý charakter, vznikla určitá geografická škola. V dalších letech vzbudily pozornost práce E. N. Gilberta (17), F. Halla (19), J. Meyera (36).

Práce geografů chicagské univerzity podnítila zájem o geografii vzdělání na jiných amerických univerzitách a ovlivnila i kanadské geografy. Z amerických škol je možno uvést severní Illinoiskou univerzitu (práce D. W. Maxfielda, 32). V Kanadě to byla univerzita v Quebeku: práce věnované síti škol v Quebeku, otázkám vzdělávání a gramotnosti apod. Severoameričtí geografové se dále věnovali rasovým otázkám ve školství a školským sítím.

Závěr

Z výše uvedeného přehledu vyplývá, že geografie vzdělání se po druhé světové válce začala poměrně dynamicky rozvíjet ve světovém měřítku v socialistických, kapitalistických i rozvojových zemích (např. v Indii). Výzkum se orientuje na geografické problémy a parametry školství (školství jako prostorový systém) a vzdělanostní úroveň obyvatelstva. Příspěvek naznačuje základní výzkumnou orientaci v jednotlivých zemích. V československé geografii jsou zaznamenány práce řady geografů věnované rozmísťování vzdělávacích zařízení i vzdělanostní úrovni obyvatelstva. Výsledky práce geografů vzdělání jsou prezentovány zvláště rozsáhle v kartografické tvorbě.

Literatura:

1. BEREDAY, G. Z. F.: Theorie und Methoden der vergleichenden Erziehungswissenschaft. In: Weltweite Erziehung. Freiburg, Herder V. 1961, 140 s.
2. BĚLOUSOV, B. V.: Geografija podgotovki kadrov — sostavnaja časť ekonomičeskoj i socialnoj geografii. In: Socialnaja geografija SSSR. Leningrad, GO SSSR 1984, s. 106—111.
3. BILIČ, J. S.: O kartach kultury v kompleksnych atlasach sojuznych respublik. In: Kompleksnoje kartografirovanije proizvoditeľnych sil USSR. Kijev, Naukova dumka 1967, s. 233—235.
4. BLAŽEK, M.: Rozmístění středního školství v ČSR. Zprávy GGÚ ČSAV, 7, 1970, č. 7, s. 13—17.
5. BÜHLER—CONRAD, E.: Bildung und regionale Entwicklung. Bern, Lang 1984, 242 s. + př.
6. CAPPOLA, P.: Urbino: Aspetti geografici di un centro universitario. Rivista geogr. Italiana, 77, 1970, s. 365—392.
7. CIECHOCIŃSKA, M.: Syntetyczna metoda analizy przestrzennej warunków życia. Warszawa, IG PAN, sv. 33, 1981, 134 s.
8. CAMERON, J. — HURST, P.: International Handbook of Education Systems. Vol. II. Africa and the Middle East. Chichester, J. Wiley 1983, 896 s.
9. CRKALOVÁ, D.: Studie o rozmístění vyskoškolských zařízení v Praze (Dipl. práce.) Praha, VŠE (fak. PE), 1966.
10. DZIENIO, K. — GOŁACKA, M.: Kadry kwalifikowane — stan, wykorzystanie i rozmieszczenie. Gospodarka planowa 32, 1977, č. 7—8, s. 348—356.
11. DZIEWOŃSKI, K. — IWANICKA, E.: Miejsce zemieszkania (pochodzenia) sluchaczy wyzszych uczelni w Polsce. Przegląd geograficzny, 33, 1961, č. 1, 35—52.

12. DZIEWOŃSKI, K. — NOWOSIELSKA, E.: Rozmieszczenie instytucji i kadr naukowych w Polsce. Biuletyn KPZK PAN, z. 38, Warszawa, 1966, s. 199—224.
13. FALSKI, M.: Atlas szkolnictwa powszechnego Rzeczypospolitej Polskiej. Warszawa ZWK 1929, 6 s. textu, 32 tab. map.
14. GAFFGA, P.: Geographische Aspekte des Bildungsverhaltens. Trier, GG 1980, 193 s. + map. př.
15. GEIPEL, R.: Der Standort der Geographie des Bildungswesens innerhalb der Sozialgeographie. In: Münchner Studien zur Sozial- und Wirtschaftsgeographie. Bd. 4, 1968, s. 155—162.
16. GEISSLER, C.: Hochschulstandorte. Hochschulbesuch. Hannover, Gebrüder Jänecke 1965. Bd. 1, Bd, 2, 112 s., 69 m.
17. GILBERT, E. W.: The University Town in England and West Germany. The Univ. of Chicago, Dept. of Geogr., Research Papers No 11, 1961.
18. GOULD, W. T. S.: Geography and educational Opportunity in Tropical Africa. TESG 62, 1971, s. 82—89.
19. HALL, F.: Location Criteria for High Schools. The Univ. of Chicago. Dept. of Geography. Res. Papers 150, 1973.
20. HANS, N.: Comparative Education a study of educational and traditions. London, Routledge 1958. 333 s.
21. HONES, G. H. — RYBA, R. H.: Why not a Geography of Education? Jour. of Geography, 71, 1972, s. 135—139.
22. CHARKIEWICZ, M.: Kadry wykwalifikowane w Polsce. Warszawa, PWN, 1961, 274 s.
23. JANČUROVÁ, J.: Rozmístění a rajonizace vysokých škol v ČSR. Studia Geographica, No 31, Brno, GGÚ ČSAV 1974, 150 s.
24. JEŠMAN, M.: Dojazdy mlodiczy do szkol a sfera wplywów Opola. Cz. geogr. 32, 1961, z. 3, s. 411—426.
25. KOVÁŘ, J.: Střediska školství 2. cyklu v ČSR. Rig. práce. Praha, PřF UK 1980, 91 s.
26. KREJČOVÁ, Z.: Analýza dojížďkových regionů gymnázií Severomoravského kraje. Dipl. pr. Ostrava, Ped. fak. 1986, 54 s.
27. KRZYMOWSKA—KOSTROWICKA, A.: Struktura i rozmieszczenie kadr kwalifikowanych w rolnictwie Polski. In: Prace i studia IG UW, s. 13, Vol. 1. Warszawa, UW 1973, s. 79—104.
28. KSIĄŻKOWNA, M. S.: Codzienne wędrowki młodzieży szkolnej do wielkiego Krakowa. Wiadomości Geogr. 1932, č. 6—7, s. 81—82.
29. LICHTENBERGER, E.: Zur Standortbestimmung der Universitätsgeographie. Reflexionen über die institutionelle Situation in der BRD und in Grossbritannien. In: Mitteilungen der Österreichischen Geographischen Gesellschaft. Bd. 112, H 1, Wien 1980. s. 1—47.
30. MALLINSON, V.: Comparative Education. London, Heinemann 1977, 292 s.
31. MAŘATKA, F.: Místopis školních obcí v Království českém. Praha, Zem. ústř. spolek učitelský 1917, 268 s.
32. MAXFIELD, D. W.: Spatial Planning of School Districts. Annals of the Assoc. of Amer. Geograph. 62, 1972, s. 585—590.
33. MAXFIELD. D. W.: Locational Planning of Schools. Policy Issues. Northern Illinois Univ., De Halb 1975.
34. MEUSBURGER, P.: Entwicklung, Stellung und Aufgaben einer Geographie des Bildungswesens. Eine Zwischenbilanz. In: Mitteilungen der Österreichischen Geographischen Gesellschaft. Bd. 118, H 1, 1976, s. 9—54.
35. MEUSBURGER, P.: Beiträge zur Geographie des Bildungs— und Qualifikationswesens. In: Innsbrucker Geographische Studien. Bd., 7, Innsbruck 1980, 231 s.
36. MEYER, T.: Räumliche Aspekte beruflicher Ausbildung in Nordhessen. Geographische Rundschau, 25, 1973, č. 3, s. 194—202.
37. MIŠTERA, L.: Rozsah územní působnosti plzeňských vysokých škol. Sborník PF v Plzni. Zem. VI. Praha, SPN 1968, 140 s.
38. MIŠTERA, L.: Plzeň — vysokoškolské středisko západních Čech (Územní působnost). Plzeň, MV KSČ 1969, 140 s.
39. MUZIOL, A.: Typologia miast Polski na podstawie zróznicowania warunków życia ludności. Warszawa, IG PAN, sv. 42, 1983, 136 s.
40. NOUVEL, R.: Géographie de la scolarité (enseignement primaire dans l'arrondissement de Sarlat (These de 3e cycle). Bordeaux 1969.
41. OZGA, W.: Rozmieszczenie szkol w Polsce. Wies Wspolczesna. Roč. 13, 1969, č. 3, s. 76—84.

42. OZGA, W.: Rozmieszczenie szkol w Polsce. Warszawa, Wyd. Szkolne i Pedag. 1974, 584 s.
43. PALSSON, E.: Gymnasiums and Communications in Southern Götaland. Lund Studies in Geography. Bd. 7. 1953.
44. PAVELKOVÁ, L.: Síť středních odborných učilišť v působnosti federálních ministerstev ČSSR. Dipl. pr. Ostrava, Ped. fak. 1986, 54 s.
45. PAVLOVIČOVÁ, V.: Školská funkcia mesta Bratislavy. In: Vývoj a prognóza regionu. Bratislava, SPN 1975, s. 115—128.
46. PHILBRICK, A. K.: The Geography of Education in the Winnetha and Bridgeport Communities of Metropolitan Chicago. Univ. of Chicago. Dept. of Geogr. Research Papers No 8. 1949.
47. POKŠIŠEVSKIJ, V. V.: Različija v geografičeskom obsluživanii i osobennosti struktury naselenija. In: Izvestija AN SSSR, ser. geogr., 1974, č. 3, s. 34—45.
48. POLJAN, P. M.: Geografija gorodov i gorodskich aglomeracij. In: Itogi nauki i techniki. In: Geografija SSSR, Tom 16. Ekonomičeskaja i socialnaja geografija SSSR. Moskva, VINIM 1982, s. 57—97.
49. RAJMAN, J.: Mlodicz Opolska w szkolach wyzszych Krakowa (1966—1970). In: Materialy i Studia Opolskie, Nr. 24, Opole 1971, s. 151—162.
50. RAJMAN, J.: Koncentracja kadr kwalifikowanych w Polsce. Czas. Geogr. 48, 1972, č. 1, s. 57—65.
51. RAJMAN, J.: Miejsce infrastruktury spolecznej w badaniach geograficznych. In: Folia Geographica. Ser. Geographica-Oeconomica. Vol. XI. Kraków PAN 1978, s. 117—124.
52. RAJMAN, J.: Struktura i rozmieszczenie kadr wykwalifikowanych w Polsce w 1975 r. Czas. Geogr. 48, 1977, č. 4, s. 439—448.
53. RAJMAN, J.: Rozmieszczenie geograficzne absolwentów szkol wyzszych makroregionu poludniowo-wschodniego (Rocznik 1979). Kraków, Biuro rady nauki i techniki. 1981, 28 s., 34 s. tab., 5 s. map.
54. RYBA, R. H.: The geography of education and educational planning In: International Geography. 22nd IGK. Vol. 2. Toronto, s. 1060—1062.
55. SEGRE-BRUN, M. — TANGUY, L.: Quelle unité d'analyse retenir pour étudier les variations géographiques de la scolarisation? Revue Française de Sociologie Spécial. Paris, 1967, s. 117—139.
56. SIWEK, T.: Vzdělání jako kvalitativní charakteristika obyvatelstva světa. Praha, ÚŠI. Informační zpravodaj č. 5, 1978, s. 9—47.
57. SIWEK, T.: Geografický aspekt rozvoje vzdělanosti obyvatelstva ČSSR. In: Sborník referátů 15. sjezdu Československé geografické společnosti. Brno, ČSGS 1981, s. 368—373.
58. SOKOLOVSKIJ, N. N.: Konstruktivnyj geografičeskij analiz školnogo obsluživanija v selskoj mestnosti. In: Voprosy geografii. Sb. 91, Moskva, Mysl 1978, s. 137—146.
59. SPENCER, J. E.: Introducing Cultural Geography. New York, J. Wiley 1978, 591 s.
60. ŠPRINCOVÁ, S.: Města střední velikosti jako města universitní, příklad Olomouce. In: Acta UP Olomucensis. T 42. Praha, SPN 1973, s. 163—195.
61. VEREŠÍK, J.: Vzdelanie obyvatelstva. In: Slovensko — Lud. Časť I, Bratislava, Obzor 1974, s. 427—439.
62. WAHLA, A.: Vzdělání jako objekt geografického poznání. In: Sborník ref. 15. sjezdu ČSGS. Brno, ČSGS 1981, s. 136—142.
63. WAHLA, A.: Příspěvek k rozvoji geografie vzdělání. Acta Facultis Paedagogicae Ostraviensis. Ser. C-18. Praha, SPN 1983, s. 5—70.
64. WAHLA, A.: Povinná školní docházka ve světě. Praha, ÚŠI 1982, 159 s.
65. WAHLA, A.: Stav a vývoj školství ve světě. Praha, ÚŠI 1984, 70 s.
66. WAHLA, A.: Síť středních škol v ČSR. Praha, ÚŠI 1985, 95 s.
67. WRÓBEL, A.: Regionalne zasięgi obslugi ośrodków szkolnictwa wyższego w Polsce. Przegl. Geograf. 1959, 31, s. 1, s. 129—133.
68. ZWEIFEL, R. F.: Wandel des räumlichen Bildungsverhaltens von Mittel- und Berufsschulen zwischen 1960 und 1980 am Beispiel der aargaunischen Bezirke Baden und Zurrach. Dis. Baden 1982. 190 s.

(Pracoviště autora: katedra geografie Pedagogické fakulty, Reální 5, 701 03 Ostrava.)
Došlo do redakce 21. 7.1986.